

75 jaar Brabants Heem

Tijdingen
die belang
hebben

Waarde
van
woorden

Brabants Heem heeft bij de viering van het 75-jarig bestaan pastoor Willem Binck als oprichter van de stichting geëerd met een beeldje. Zie pagina 4 (foto Tjeu van Ras)

Inhoud

Jubilerend Brabants Heem onderscheidt 7 kringen	4
Kees Leijten, heemkundige in hart en ziel	6
De waarde van woorden	9
Van Erfgoed Brabant naar het Meertens Instituut	12
250 jaar 'Tijdingen die belang hebben'	18
Workshops besturen van een heemkundekring	23
In memoriam: prof. dr. Jan van Bakel	25
'Stukskes', volkscultuur van iedereen en voor iedereen	28
Vrijheid en verwarring in het klooster	30
Straten met een verhaal	35
Het ontstaan van Berghem	37
Opmerkelijke naamdragers	38
Cultuurhistorische boerderijen Schijndel	40
Een verdwenen landgoed in Vinkel	41
Struikelstenen in Oisterwijk	42
Een geschiedenis van Wanroij	44
Agenda en jubilea	46
Colofon	47

Van vrijwilligers, voor vrijwilligers

Geachte lezer,

Het was een bijeenkomst in klein gezelschap. Op de dag dat Brabants Heem precies 75 jaar bestond had het bestuur zeven kringen uitgenodigd, die dit jaar of al eerder hun 75-jarig bestaan vieren. Daarbij waren nog enkele genodigden, die nauwe banden met onze stichting onderhouden. Al was het gezelschap - bijeen in cultureel centrum Den Heuvel in Alphen - klein, het feestelijk tintje was er. Pastoor Willem Binck, oprichter van Brabants Heem heeft er een beeldje bij gekregen. In deze uitgave leest u er meer over.

Opvallend dit keer, dat er zoveel boekuitgaven zijn gepresenteerd. Door aangesloten kringen, maar ook anderen schreven over onderwerpen die met heemkunde te maken hebben. Van straten tot archeologie en genealogie, van een jubilerende krant tot cultuurhistorische boerderijen en struikelstenen. Het levert een keur aan boekbesprekingen op.

Wat te doen met woorden die vroeger werden gebruikt, maar tegenwoordig niet meer kunnen? In Waarde van Woorden probeert Erfgoed Brabant daarbij behulpzaam te zijn. Die provinciale organisatie heeft afscheid genomen van Jos Swanenberg, die in dit nummer schrijft over zijn werk hier en zijn nieuwe werkplek bij het Meertens Instituut in Amsterdam.

Samen met de andere onderwerpen een uitgave die hopelijk veel leesplezier oplevert.

Zeeland, maart 2022

Tjeu van Ras

tjeu van ras@brabantsheem.nl

De volgende uitgave komt uit in juni 2022.

Kopij dient uiterlijk maandag 7 juni 2022 binnen te zijn.

Jubilerend Brabants Heem onderscheidt 7 kringen

door Tjeu van Ras

Stichting Brabants Heem heeft woensdag 9 februari stilgestaan bij het 75-jarig bestaan van de stichting. Dat gebeurde exact op de dag, 75 jaar na de oprichtingsbijeenkomst in Tilburg op 9 februari 1947. De feestelijke bijeenkomst was in cultureel centrum Den Heuvel in Alphen.

Zeven aangesloten kringen/erfgoedverenigingen kregen een onderscheiding uit handen van voorzitter Henk Hellegers. Een nieuwe onderscheiding, een replica van het beeld van oprichter pastoor Willem Binck, van wie in zijn parochie Alphen een beeld staat. De nieuwe onderscheiding - een ontwerp van Monic van Helvoirt uit Gemert - wordt uitgereikt aan kringen die hun 75-jarig bestaan vieren. Op de jubileumbijeenkomst in Alphen werd een beeldje uitgereikt aan de kringen uit Etten-Leur, Onsenoort Nieuwkuijk e.o., Hilvarenbeek, De Kleine Meijerij Oisterwijk e.o. en de kring Boxtel. Vanwege coronabesmettingen kon de Kommanderij Gemert niet aanwezig zijn. Die krijgt later alsnog het beeld overhandigd.

Vertegenwoordigers van de zes heemkundekringen, die de nieuwe onderscheiding in ontvangst namen. (foto Ineke Strouken)

Geschiedenis

De bijeenkomst had een ingetogen karakter. Vanwege de corona-beperkingen was het aantal genodigden beperkt. Voorzitter Henk Hellegers schetste na zijn welkomstwoord de geschiedenis van Brabants Heem. Hij ging daarbij terug tot in de 19e eeuw om in de moderne tijd te eindigen. De emancipatie van de katholieke bevolking had alles te maken met de bewustwording in Brabant van de eigen geschiedenis. Al ver voor WO II vormden zich groepen die zich interesseerden voor wat in Brabant leeft aan levenswijze, gebruiken en tradities. Stichting Brabants Heem groeide uit van in het begin 12 aangesloten kringen tot anno 2022 126. Voorzitter Henk Hellegers ging aan het slot van zijn uiteenzetting ook in op de

toekomst van de Stichting Brabants Heem en vooral van de aangesloten kringen en erfgoedverenigingen. Na de pauze schetste Jan van Eijk de persoon Binck, die als pastoor met enorme inzet zorgde dat in 1947 de stichting Brabants Heem werd opgericht. De aanwezige

kringen kregen aan het slot de nieuwe banner aangeboden voor gebruik tijdens het Brabants Erfgoedweekend. Alle aangesloten heemkundekringen en erfgoedverenigingen krijgen zo'n banner.

De viering van het 75-jarig bestaan van Brabants Heem is in het najaar. Dan wordt ook het boek gepresenteerd over tradities in de Brabantse dorpen en steden.

Bewustwording van eigen geschiedenis

Kees Leijten, heemkundige in hart en ziel

door Ineke Strouken

Kees Leijten was tien jaar voorzitter van Brabants Heem en nog veel langer betrokken bij de heemkundekring en streekmuseum Jan uten Houte in Etten-Leur en de heemkundekring en museum Paulus van Daesdonk in Ulvenhout. Nog steeds is hij elke dag bezig met heemkunde en volkskunde. Net 90 jaar oud geworden, kijkt hij terug op een leven lang passie voor heemkunde.

▲ Kees Leijten.
(foto Ineke Strouken)

Ik ken Kees Leijten al heel veel jaren. Waarschijnlijk hebben wij elkaar in 1968 voor het eerst ontmoet tijdens de bijeenkomst van de besturen van heemkundekringen aangesloten bij Brabants Heem in de Swaen in Oisterwijk. Ik was toen nog heel erg jong en betrokken bij de oprichting van de heemkundekring Tilborgh. Ik keek mijn ogen uit en was behoorlijk onder de indruk van al die deftige oudere heren en een enkele dame. Alle bekende namen waren aanwezig, zoals pastoor Binck, Willy Knippenberg, Hein en Miep Mandos, Harrie en Gerrit Beex, pater Dagobert Gooren, Piet Doorenbosch, Theo van der Ven, Jan en Annie van Dort, Arjen Kakebeeke en nog een heleboel meer. Iedereen kende elkaar heel goed, maar dat was geen belemmering om tijdens de vergadering hele kritische vragen te stellen aan het bestuur. Na de bijeenkomst werd er gezamenlijk hazenpeper gegeten. Een gerecht dat ik van thuis uit niet kende, maar dat ik sinds die tijd associeer met Brabants Heem. In die setting heb ik Kees Leijten ontmoet. Later zouden wij heel intensief op vele fronten samenwerken.

Jan uten Houte

Leijten werd al vroeg betrokken bij heemkunde. Hij werd in 1932 geboren in Etten. Zijn vader had een restaurant op de Markt. Hij was één van de eerste bestuursleden van de heemkundige studiekering Jan uten Houte en het bestuur vergaderde altijd in de voorkamer van zijn restaurant. Toen men op zoek was naar jonge bestuursleden traden in 1957 Kees en zijn broer Jan toe tot het bestuur van de heemkundekring en het streekmuseum. In 1963 werd Kees voorzitter en nam vanuit die functie jaarlijks deel aan de vergaderingen van Brabants Heem in Oisterwijk.

Gezelligheid maar ook archeologisch werk

Ook bezocht Kees Leijten trouw de heemkundedagen, toen werkkampen genoemd omdat er naast gezelligheid ook archeologisch werk verricht moest worden. In de jaren '50 was er nog niet zoveel te doen voor jongeren. Daarom was er een enorme behoefte aan verenigingsactiviteiten en ontmoetingen. Aan de driedaagse werkkampen namen daarom vooral jonge mensen deel. De deelnemers waren vaak net als Kees, die leraar wiskunde was, afkomstig uit het onderwijs. In 1959 leerde hij op het werkkamp in Budel zijn vrouw Nel kennen. Zijn bagagedrager was gebroken en hij mocht zijn jas op de fiets van Nel binden. Dat was het begin van ruim 60 jaar liefde voor elkaar. Bij hun zilveren bruiloft werd het huwelijk tussen Nel en Kees op een heemkundedag nog eens overgedaan.

HEI-operatie

Op voordracht van pater Dagobert Gooren werd Leijten in 1982 als bestuurslid van Brabant Heem gekozen. Hier volgde hij in 1987 Frits Speetjens op als voorzitter. Het was een roerige tijd. Het bestuur kreeg te maken met de provinciale herstructurering van instellingen en moest vechten voor zijn positie. De provincie Noord-Brabant dacht na over de organisch gegroeide culturele infrastructuur met instellingen die allemaal rekenden op provinciale subsidie. Half januari bedacht de provincie de HEI-operatie, genoemd naar de vele vergaderingen op de hei. ➤

◀ *Kees Leijten woonde de jubileumbijeenkomst in Alphen bij. Hij was er samen met zijn vrouw Nel. Aan tafel verder bestuurslid Ineke Strouken van Brabants Heem. (foto Tjeu van Ras)*

Tijdens deze heisessies werd een herstructurering bedacht om het versnipperde veld te saneren.

Brabants Heem ambieerde als koepel van de heemkundekringen de status van steunfunctie. De provincie besliste anders. Alle steunfunctietaken werden toebedeeld aan de Stichting Brabantse Regionale Geschiedbeoefening en Brabants Heem werd geacht om alleen nog coördinerende taken voor de kringen uit te voeren. Hierdoor kwam de functie van de betaalde medewerker van Brabants Heem te vervallen. Dat was geen makkelijke tijd voor Kees.

De herstructurering bracht veel ellende met zich mee en het viel niet mee om er het beste voor Brabants Heem uit te slepen. Het bestuur was in die tijd ook heel veel bezig met vergaderen en het schrijven van beleidsplannen en toekomstvisies. Maar wat de provincie ook bedacht, de heemkunde bleef bloeien in Brabant. Het aantal heemkundekringen steeg en daarmee ook het aantal gepassioneerde vrijwilligers. Een van de hoogtepunten uit Leijten's heemkundecarrière was de oprichting van de Leerstoel Cultuur in Brabant, waarvoor in december 1992 door de universiteit Tilburg groen licht werd gegeven.

Immaterieel Erfgoed

Na tien jaar voorzitter te zijn geweest van Brabants Heem droeg Kees Leijten zijn functie over aan Mart van de Ven, maar hij bleef actief onder andere in de commissie vlag- en wapenkunde. Ook bleef hij zeer betrokken bij de monumenten, het museum in Ulvenhout en was hij tot 2012 bestuurslid van het Nederlands Centrum voor Volkscultuur en Immaterieel Erfgoed, waar ik directeur van was. Zo heeft hij ook aan de basis gestaan van het UNESCO Verdrag Immaterieel Erfgoed en tal van activiteiten, zoals Brieven aan de Toekomst. Als 90-jarige is Kees nog dagelijks bezig met lokale geschiedenis en ik hoop dat hij dat nog lang mag blijven doen. ■

De waarde van woorden

◀ Foto uit de collectie van de Fraters van Tilburg.

door Peer Verbruggen

Heemkundekringen houden zich bezig met het documenteren van de eigen omgeving en de mensen die hierin leven. Het kan zijn dat je met de woorden die je hanteert mensen in je omgeving kwetst en uitsluit. In de workshop Waarde van Woorden onderzoekt Erfgoed Brabant samen met het Brabantse erfgoedveld wat de betekenis van woorden in collectieomschrijvingen kan zijn en hoe we hiermee om kunnen gaan.

Taal is altijd in ontwikkeling. Woorden verdwijnen, verschijnen of veranderen van betekenis en in woorden zit vaak een verwijzing naar de context waarin de woorden ontstaan zijn. In het traject Waarde van Woorden zijn we samen op zoek naar de invloed van dit proces op je collectieregistratie. De Fraters van Tilburg werkten rond het midden van de 20e eeuw jarenlang in het Caribisch gebied en Suriname. Hier hebben zij een grote fotocollectie aangelegd, waarbij ze ook ►

informatie hebben vastgelegd. Zo bevatte de titelfoto van dit artikel op de achterkant het bijschrift:

“Kapiteins van bosnegerkampen. Mhr. Rach, ambtenaar gouverneur, granman Jan Kossie, mgr. Van Roosmalen, P. de Ruijter C.Ss.R., P. Voorbraak C.Ss.R.”.

Het gaat hier om een beknopte beschrijving, die tegenwoordig echter niet meer zo opgeschreven zou worden. We zitten hier met een situatie waarin in het verleden een beschrijving bij een foto is toegevoegd en deze in het heden eigenlijk niet meer wenselijk is. Mensen die de collectie bekijken en zich gekwetst voelen door het gebruik van deze woorden, voelen zich niet welkom en zullen dus ook geen contact opnemen of aan de slag gaan met dit erfgoed. Je sluit hiermee onbewust een grote groep mensen uit.

Overdreven

Niet alleen specifieke termen, maar ook het perspectief van een verhaal kan betwist of kwetsend zijn. Het kan hier gaan om bijvoorbeeld de handelingen van Nederland tijdens de Indonesische onafhankelijkheidsoorlog, die destijds werden aangeduid als “politieacties”. Een ander goed voorbeeld vinden we in veel volkenkundige collecties: de zogenaamde Ngulu. Een ceremonieel mes gebruikt bij de Ngombe uit Congo. Veel beschrijvingen van deze messen benadrukken gebruik van dit mes bij rituele offers. Op rituele ceremonies zouden mensen en dieren geofferd zijn, die daarna door het volk opgegeten werden. Deze overdreven beschrijvingen van terechtstellingen moesten het beeld van een wreed en wild Afrika bevestigen.

Inclusie in woordgebruik wordt door erfgoedinstellingen nog vaak over het hoofd gezien. Hierdoor voelen bepaalde groepen zich niet welkom bij het erfgoed en nemen zij hieraan ook geen deel. Vrijwel alle collecties bevatten wel een of meerder objecten waarbij kwetsende terminologie of omstreden perspectieven gehanteerd worden. In de cursussen van de workshop Waarde van Woorden zijn we met twee heemkundekringen en een museum in gesprek gegaan.

► Een ceremonieel
Ngulu-mes. (collectie
Fraters van Tilburg/
Stadsmuseum Tilburg)

We wilden op zoek naar handvatten voor het doorzoeken en aanpakken van collecties, maar kwamen er al snel achter dat bewustwording een cruciale eerste stap is.

Met de deelnemers aan de cursus zijn we begonnen om te kijken naar eigen collectie-items. Het vertrekpunt voor deze items was beladen erfgoed, vaak het duidelijkst zichtbaar in koloniaal erfgoed. Juist uit deze context stammen veel woorden die tegenwoordig niet meer wenselijk zijn. De deelnemers kwamen echter ook met andere objecten, die niets met een koloniale context te maken hadden. Het ging dan bijvoorbeeld om objecten over NSB'ers, maar je kunt ook denken aan woorden die te maken hebben met ziekten.

Handvatten

Samen met de deelnemers hebben we ook gezocht naar handvatten voor het omgaan met beladen terminologie in collecties. We zijn tot de conclusie gekomen dat historische toegekende beschrijvingen of onderdelen van de collectie ook deel uitmaken van het verhaal van een collectie. We hebben er dan ook voor gekozen om termen of verhalen niet weg te halen, maar wel in de context van de tijd te plaatsen. Dat betekent dat duidelijk wordt aangegeven dat het om historische termen gaat en dat deze tegenwoordig heel anders bekeken worden. Daarnaast is het belangrijk om dit beleid voor de eigen organisatie vast te leggen.

En wat heeft het Stadsmuseum Tilburg met de foto's van de Fraters van Tilburg gedaan? De oorspronkelijke tekst is bewaard, omdat deze onderdeel uitmaakt van het verhaal van het object. Cruciaal is daarbij wel dat ze vermelden dat deze tekst een oorspronkelijk onderdeel van de foto is en dat deze woorden nu niet meer gebruikelijk zijn.

Blijven leren

Zo blijven we met zijn allen leren. Wij leren met het veld hoe we het beste met deze collectiestukken om kunnen gaan. Maar we blijven ook leren omdat taal in beweging blijft. De veranderlijkheid van taal betekent dat mensen zich altijd gekwetst kunnen voelen door de woorden die je gebruikt of verhalen die je vertelt. Het is belangrijk om dan te weten hoe je hiermee om gaat. Heb je hier bewust voor gekozen dan kun je dat uitleggen, maar de nieuwe informatie kan er ook voor zorgen dat je je collectiebeschrijvingen wil aanpassen.

erfgoed brabant
academie

Dit jaar vinden er nog enkele workshoprondes plaats.
Informatie is te krijgen via
peerverbruggen@erfgoedbrabant.nl

Van Erfgoed Brabant naar het Meertens Instituut

🏠 Jos Swanenberg tijdens Ons Brabant Festival van enkele jaren geleden.
(Foto Erfgoed Brabant)

door Jos Swanenberg

Aan het einde van het vorig jaar heb ik na zeventien en een half jaar afscheid genomen van Erfgoed Brabant. Ik ben gaan werken als onderzoeker bij het Meertens Instituut van de Koninklijke Nederlandse Akademie voor Wetenschappen in Amsterdam ➤

Ik ben op 1 juli 2004 begonnen als streektaaladviseur voor de Brabantse dialecten bij Stichting het Brabants, die in 2009 met de stichting Regionale Geschiedbeoefening en de Brabantse Museum Stichting fuseerde tot Erfgoed Brabant. Het was een lange tijd waarin ik veel over het Brabants geleerd en geschreven heb, veel voor het Brabants georganiseerd heb, maar vooral met heel veel liefhebbers in allerlei dialectprojecten heb samengewerkt. Dat heeft me geleerd dat zorg dragen voor het Brabants niet alleen gaat over voorlichting over de Brabantse dialecten maar eigenlijk veel meer over het samenwerken met de mensen die het dialect als waardevol beschouwen: het gaat om de taal en de taalgemeenschap. Sinds 2009 ben ik naast adviseur bij Erfgoed Brabant bijzonder hoogleraar Diversiteit in Taal en Cultuur aan de Universiteit van Tilburg en dat blijf ik, maar nu naast mijn aanstelling in Amsterdam.

Verbinding

Bij het Meertens Instituut zet ik voort wat mij in Tilburg de laatste jaren vooral heeft verwonderd. We weten natuurlijk allen dat de dialecten in Noord-Brabant al decennialang flink onder druk staan. Als sinds de jaren zestig kiezen steeds minder ouders er, bewust of minder bewust, voor hun kinderen in het Nederlands op te voeden. Dat is niet gek, wanneer kinderen het Nederlands goed beheersen, vergroot dat hun kansen op school en op de arbeidsmarkt aanzienlijk. Eerlijk is eerlijk, bij mij thuis werd vroeger minstens zoveel Nederlands als dialect gesproken en wij hebben onze eigen kinderen in het Nederlands opgevoed. Maar er is geen enkele reden om naast het Nederlands niet ook het Brabants te gebruiken. Dat geeft verbinding met de mensen in je omgeving.

Van de jongere generaties (laten we zeggen, van hen die onder de vijftig zijn) is voor de meerderheid het Brabants niet de eerst geleerde taal, de moedertaal, maar dat is het Nederlands. Die situatie lijkt onomkeerbaar. Wat mij nu zo verwondert, is dat het Brabants enorm taai blijkt te zijn. Zeker is er van de woordenschat van de oude dialecten al veel verdwenen, maar

Naast het
Nederlands ook
Brabants dialect

Nederlands
met regionale
kenmerken

aan de omgangstaal van de huidige Brabantse vijftig-minners hoor je meestal nog steeds makkelijk dat zij uit Noord-Brabant komen.

Brabants gekleurd

Je zou misschien mogen verwachten dat het eindpunt van een proces van dialectverlies is dat we allen dezelfde taal gaan spreken, het Algemeen Nederlands, zodat we niet meer kunnen horen of iemand uit Noord-Brabant, Noord-Holland of Drenthe komt. Dat eindpunt is niet in zicht, bij lange na niet. De vraag is of we dan nog wel van dorps- en stadsdialecten kunnen spreken. De verandering van de verhouding tussen dialect als moedertaal en Nederlands als daarna geleerde taal voor school en werk naar het spreken van Nederlands als moedertaal maar wel flink Brabants gekleurd in situaties waarin het als omgangstaal fungeert, is dat het Brabants als streektaal een tussenvorm geworden is. Ik beschrijf het Brabants in mijn beleidsstuk voor streektaal op de website van de Erfgoed Brabant Academie dan ook als volgt: “Het Brabants is een koepelterm voor lokale dialecten, Nederlands met regionale kenmerken zoals een Brabants accent, en alle variëteiten die daar tussenin zitten en met de provincie Noord-Brabant geassocieerd worden”.

Het Meertens Instituut biedt me nu de kans om dit gegeven verder uit te zoeken, niet alleen in Noord-Brabant maar ook in de andere provincies, want dat wordt mijn nieuwe aandachtsveld. Wat ik vanuit de leerstoel in Tilburg al een aantal jaar onderzoek, kan ik nu breder en vooral dieper gaan uitspitten.

Een goed voorbeeld van een echt Brabants dialectkenmerk dat in de hedendaagse omgangstaal volop voorkomt is de markering van mannelijk woordgeslacht. We spreken niet alleen van ‘un boerin’ (vrouwelijk) maar ook van ‘unnen boer’ (mannelijk), maar ook van ‘un taofel’ en ‘unne stoel’. De uitgang -e(n) markeert het mannelijk woordgeslacht. Het gaat dus niet om het biologisch geslacht, zoals bij boerin en boer, maar om

🏠 Jos Swanenberg was o.a. nauw betrokken bij het begeleidingstraject van heemkundekringen door Erfgoed Brabant en Brabants Heem. Op de foto de heemkundekring Schaijk-Reek, die aan het project meewerkte. (foto Erfgoed Brabant)

het woordgeslacht: een tafel is als object niet vrouwelijk, maar in onze dialecten is het woord vrouwelijk. Als u een woordje Frans of Duits spreekt, herkent u dit. In het Nederlands is het onderscheid tussen vrouwelijk en mannelijk nauwelijks meer merkbaar.

Hyperdialect

Het mooie is nu dat de markering voor mannelijk woordgeslacht in bepaalde gevallen juist breder wordt ingezet dan je zou verwachten. Het wordt dus over-gegeneraliseerd. Dit noemen we hyperdialect.

Er vindt
taalverandering
plaats

Waar hypercorrectie aangeeft dat we “te ver” corrigeren wanneer we Nederlands willen spreken (een ons rauwe ham wordt wel eens een ons ruwe ham genoemd, omdat men weet dat het dialectwoord voor ‘ruwe’ ‘raowe’ is. Maar rauw betekent ook in het Nederlands ongekookt), geeft hyperdialect aan dat we het dialect “te ver” doorvoeren. Sommigen corrigeren hun dialect te ver als ze de markering van mannelijk woordgeslacht ook gebruiken bij woorden die niet mannelijk zijn. Promovenda Kristel Doreleijers en ik hebben al heel veel voorbeelden gevonden, zoals ‘unne koe’ en ‘unne kuukske’.

Nu zou je op het eerste gezicht kunnen denken dat dit fouten tegen de grammatica van de authentieke dialecten zijn. We weten echter uit ons onderzoek dat vooral jonge sprekers deze geslachtsmarkeringen op onverwachte posities goed Brabants vinden. Dat lijkt erop te wijzen dat de acceptatie van hyperdialect toeneemt en dat er een taalverandering plaatsvindt. Die verandering vindt dus niet plaats in de richting van het Nederlands, zoals je zou verwachten nu dialecten onder druk staan, maar in de richting van het dialect. Nieuwe vormen, nieuwe kansen!

Waarom worden hyperdialectvormen gebruikt?

Ik schreef zojuist dat de markering voor mannelijk woordgeslacht in bepaalde gevallen wordt overgegeneraliseerd. Dat geldt ook voor andere kenmerken, zoals de uitgang -ske van het verkleinwoord. Waar -ske eigenlijk voorkomt na g, k en ng, duikt het nu ook elders op: clubske. Maar wat zijn die “bepaalde gevallen” eigenlijk? In welke uitspraken waarin Brabants (in de brede zin, zoals hierboven beschreven) wordt gebruikt, vinden we hyperdialectvormen? En waarom worden ze gebruikt? Waarom vinden sommigen dit fout maar anderen juist goed? Vinden we vergelijkbare hyperdialectvormen in andere streektaalen in Nederland? Dat zijn de eerste maar zeker niet de enige vragen waarmee ik aan de slag ga aan het Meertens Instituut. ■

250 jaar 'Tijdingen die belang hebben'

door Tjeu van Ras

Kranten zijn een bron van nieuws en informatie. Niet alleen over wat er gisteren is gebeurd, dankzij internet kan iedereen bijna 300 jaar terug in de tijd. Voor heemkundigen een onuitputtelijke informatiebron. Zeker de regionale kranten hebben veel te bieden. Het Brabants Dagblad en zijn vele voorgangers doen dat al 250 jaar. Historicus John van Zuijlen schreef er een boek over. 'Tijdingen die belang hebben' is de titel, overgenomen van de aankondiging van de eerste voorloper: de 's Hertogenbossche Dinsdagse en Vrijdagse Courant, die op 2 juli 1771 verscheen.

Het is een omvangrijk boekwerk, 176 pagina's over alle kranten die na de verschijning van de eerste krant zijn uitgegeven in Den Bosch en midden- en oostelijk Noord Brabant. Het zijn er in totaal 27, waarvan vele maar enkele jaren zijn uitgekomen. In naam variëren ze, dikwijls is Den Bosch of 's Hertogenbosch in de krantentitel terug te vinden, maar ze kregen ook namen als Staatkundig Dagblad van de Rhyne-Monden 1814, de Nieuwe Brabander en Het Huisgezin. De naam Brabants Dagblad dateert uit 1959, het jaar waarin een aantal regionale kranten tot deze ene titel werden samengevoegd.

Historische rubriek

Historicus John van Zuijlen, 70 jaar geleden geboren in Vlijmen, schrijft al bijna 40 jaar wekelijks een historische rubriek in de Osse editie van het Brabants Dagblad. Na zijn studie geschiedenis in Nijmegen startte hij zijn carrière in Oss bij wat toen het Jan Cunen Centrum heette, het huidige Museum

Reclameposter uit 1945 voor het provinciaal Noord-Brabantsch Dagblad.

NOORD-BRABANDER.

NOMMER 106.

'S BOSCH.

ZATURDAG, 4 SEPTEMBER 1830.

Nederlands.

BRUSSEL, 31 Augustus.

Elf ure des morgens. — Zoo oogenlikkelijk maakt men bekend, dat de heer de *Croeyenberg*, aide-de-camp van Z. K. H. den prins van Oranje, van het paleis van Laeken alhier is aangekomen, bij zich hebbende eene dépêche voor den heer d'Hoogvorst, kommandant-generaal van de burgerlijke garde. Z. K. H. noodigt den kommandant-generaal uit, om zich naar Laeken te willen begeven, ten einde zich met hem te verstaan omtrent de middelen om de misoogheid te doen bedaren en de opinie te geven. Men zegt, dat Z. K. H. hietoe met eene volledige volmacht van Z. M. voorziet is.

Er is eene deputatie naar Laeken vertrokken. Zij bestaat uit de heeren baron d'Hoogvorst, kommandant en chef van de burgerlijke garde; majoor *Fandermisen*, tweede kommandant; graaf *Fandermisen*, ridder *Hatou*, kommandant van de garde te paard; *Ramp*, gewezen maire van Brussel; van de *Weyer*, ad. vokat. De deputatie is belast met aan de prinsen het verlangen te betuigen, dat HH. KK. HH. zich binnen ooste muren mogen begeven, alleen vergezeld door de deputatie, ten einde zette overtuigd te worden van den uitmuntenden geest der garde en van de geheele burgerij, die op eene gelijke wijze besloten hebben, de orde te handhaven en de vrijheid te verdedigen.

Wij wenschen vurig, dat de prinsen, toegespannen aan de wenschen der deputatie, aan onze stad een bewijs mogen geven van dat geheele vertrouwen, hetwelk altoos zoo veel vermoogen was op den geest der Belgen.

Men zegt, dat de prinsen gisteren avond in de vlakte van Montplaisir terrein hebben gekonden over de troepen. Hedenmiddag worden hunne koninklijke hoedheden in de stad verwacht.

ORDE VAN DEN DAG.

De kommandant en chef der burgerlijke garde aan zijne mede-burgers.

MIJNE DIERBARE MEDEBURGERS!

Vol van bewondering over de verkiefsheid, de orde en den geest, welke gij van het begin onzer onlusten, onophoudelijk hebt aan den dag gelegd, gevoel ik levendig de behoefte, om u te verklaren, hoe trotsch ik er op ben, geroepen te zijn, om over u het bevel te voeren. Het ophouden der waarden, met zoo veel beleid en standvastigheid te keeren gegaan, na een bewonderenswaardig geduld van tweemaal 24 uren en de definitieve organisatie der burgerlijke garde, zullen de vermoedens en de pligten vernieuwen, welke sinds vele dagen op uwe schouders rusten.

Volhardt in uw verbiedwaardig gedrag en herinner u, mijne waarde medeburgers, dat gij den heiligsten plicht vervult, dien, namelijk van de handhaving der openbare vrijheden en van het behoud uwer hardsteden.

Brussel, den 30 augustus 1830.

De kommandant en chef,
(getekend) Baron VANDELINDEN d'HOOGVORST.

PROCLAMATIE.

BRAVE KRIJGSMANNE!

Gij hebt door uwe standvastigheid de orde en de rust in uwe stad hersteld; gij hebt u aan het vaderland verdienstelijk gemaakt. Maar terwijl gij tot verdediging van uwe haardsteden en van de publieke vrijheden, onder de wapenen waart, moeten wij er op bedacht zijn, om den Koning de waarheid onder het oog te brengen. Eene deputatie, bestaande uit vijf burgers, namelijk: den graaf *Felix de Morode*, *Palmeert*, de vader, *Fredrik de Bove*, *Goudin* en den heer *Jozef d'Hoogvorst*, die door uwe voornaamste opperhoofden benoemd is, is naar den Haag vertrokken. Zij zal aan den Koning uwe wenschen en uwe behoeften voordragen. Alles geeft ons de hoop, dat zij op eene eervolle wijze zal ontvangen worden, en dat er volledig en volmacht regt zal worden gedaan. Zij zal aan den Koning een adres aanbieden, hetwelk openbaar gemaakt en aan uwe respectieve kapiteinen zal rondgedeeld worden. Blijft, burgers, in afwach-

*Dicere verum
Quid velat? HORATII.*

ing van hare terugkomst, voor de veiligheid der stad waken. Het wel noodig, dat ik u, na alles wat gij gedaan hebt, aanbeveel, om op uwe posten en onder de wapenen te blijven? Uit het hoofdkwartier op het stadhuis van Brussel, den 30 augustus 1830.

De kommandant en chef van de burgerlijke garde,
(getekend) Baron VANDELINDEN d'HOOGVORST.

— Het gouvernement heeft communicatie ontvangen van de gebeurtenissen van Brussel in den nacht van vrijdag op zaterdag. Zaterdag morgen is de raad van ministers van zeven uren met den middag bijeenvergaderd geweest; de Koning zat in den zaal voor; HH. KK. HH. de prins van Oranje en prins *Fredrik* en de minister van *Misere* woonden deze bijeenkomst bij; men weet dat de heer van *Gabbeleschrey* te Brussel is. Na dezen eersten raad vorderden nieuwe berichten eene nieuwe bijeenkomst. Na deze bijeenkomst, welke van vier uren des namiddags tot tien uren des avonds duurde, begaven HH. KK. HH. de prins van Oranje en prins *Fredrik* zich op weg naar de zuidelijke provincies. Er werden aanstonds aan onderscheidene in Holland gestationeerde corpsen troepen bevelen gegeven, om naar dezelfde bestemming te vertrekken. Het regiment *Kursiers*, n° 9, heeft *Haarlem*, het regiment *lançiers*, *Utrecht* en *Bommel* verlaten. Zes stoomboeten, die zich te *Rotterdam* bevonden, moesten dezelfde, dadelijk bij de aankomst, voor het grootste gedeelte naar *Antwerpen* hebben overgebracht.

De grenadiers en de jagers, welke te *Village* in garnizoen waren, zijn dezelfde voorspoken, alsmede de linie-troepen in Noord-Brabant in bezetting leggende. Alle soldaten trekken met groote magazijnen en op karren derwaarts. HH. KK. HH. zijn hen voerspoedig en hebben deen nacht te *Vilvoorden* geslapen, waar zich de 15^e afdeling met 8 stukken geschut bevindt. Ten gevolge van deze beweging bevindt *Holland*, *Utrecht* en *Noord-Brabant* zich bijna geheel van troepen ontdaan.

(*Courrier des Pays-Bas*)
— De raad der regering van de stad Brussel heeft een uitstekend regt doen wedererven aan den jever en de vaderlandsliefde harer inwoners, in een adres aan den Koning, en den Monarch verzocht, om toe te geven aan de wettige wenschen eener bevolking, welke de orde en de rust bemint. Dit adres is de brusselsche deputatie voorspoken. De regering heeft, door deze edelmooie daad, hare pogingen met de onze verenigd. Wij hopen, dat de Vorst begripen zal, alles wat die eenigheid veel beteekendens heeft.

— Burgemeester en schepenen der stad Brussel aan de klasse der werklieden alle middelen willende verschaffen, welke hun van nut kunnen zijn, hebben besloten:

1°. De werklieden der stad, welke verlangen werk te hebben, kunnen zich aan het kanaal aanvegen.
2°. Er wordt, te rekenen van den 1 september, voor elke kniek elle grond of uitgegraven sijt en in de kommen binnen de stad gebracht, toegestaan 14 centen. Voor het overbrengen van dien grond voor elken afstand van 30 ellen vlakte en 20 ellen in de schuine, 60 centen.
3°. De werklieden zullen 75 centen arbeidsloon dagelijks voor hunne onderneming ontvangen. De afrekening zal elken zaterdag gedaan en de werklieden betaald worden.

4°. De heeren *Keymolen*, *Danaert-Engels* en *Christiaan Danaert* worden tot commissarissen benoemd en uitgenoodigd om de werklieden te bestraffen, volgens de instructien door den ingenieur gegeven.

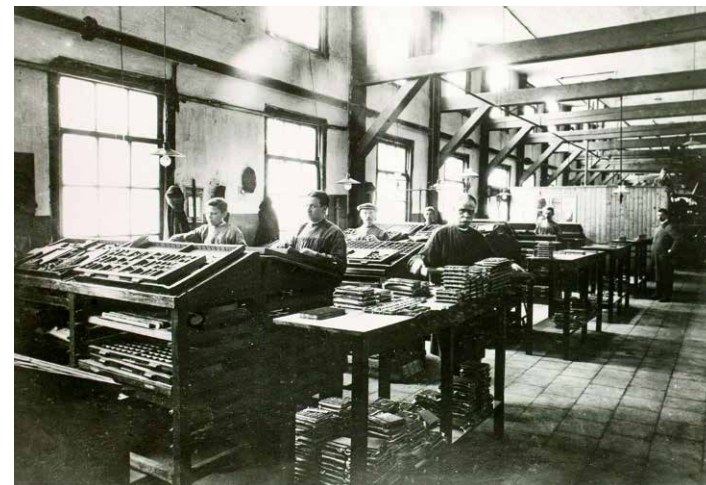
Gedaan op het stadhuis, den 31 augustus 1830.

(getekend) L. DE WELLES,
Ter ordonnantie: De secretaris P. COYLEN.

— Burgemeester en wethouders der stad Brussel besluiten: Te rekenen van heden, zullen de werklieden, te Brussel wonende, alleen toegelaten worden tot de werkzaamheden, welke aan het kanaal en aan de bolwerken zullen worden gedaan. Gedaan op het stadhuis, den 31 augustus 1830.

(getekend) L. DE WELLES,
Ter ordonnantie: de secretaris P. COYLEN.

De handzetterij van de firma Lutkie & Cranenburg in 1924, drukker van Noordbrabantsch Dagblad - Het Huisgezin.

Jan Cunen. Vier jaar werkte hij daar om als een soort bouwpastoor de historische afdeling op te zetten. Van Zuijlen werkte verder als directeur van het Limburgs Volksmuseum in Sittard, van het Sportmuseum in Lelystad en van de stichting Historisch Boerderijonderzoek, die onderdak heeft in het Openlucht Museum in Arnhem. Hij werkte als zelfstandig adviseur en gaf tot vorig jaar geschiedenisles op scholen in Amersfoort en Arnhem. Van Zuijlen woont in Silvolde in de Achterhoek.

In acht hoofdstukken worden de kranten beschreven. En niet alleen de kranten, telkens wordt de ontstaansgeschiedenis gemeld, wat de opzet is en hoe het lezerspubliek er uitzag. In die beginjaren was dat vooral de (stedelijke) elite. Geheel vrij waren de kranten niet, want vanaf het begin hielden censoren een oogje in het zeil. Het verspreidingsgebied van de eerste krant was groot, de krant was verkrijgbaar op uiteindelijk 19 plekken, van Amsterdam tot Maastricht en zelfs Antwerpen, bovendien natuurlijk in Brabant zelf.

26 voorgangers

'Tijdingen die belang hebben' vertelt zo de geschiedenis van alle 26 voorgangers van het Brabants Dagblad en van die laatste krant zelf. Wat die kranten aan nieuws hadden te melden, maar ook onder welke omstandigheden – van Staats Brabant tot Napoleon en de wereldoorlogen – ze gemaakt werden, hoe de berichtgeving was en ook welke mensen, mannen vooral, zich daar mee bezig hielden. En tussendoor wordt in aparte hoofdstukken bijzondere gebeurtenissen of voorvallen beschreven. Mooi voorbeeld is als het gaat over 'Vrouwen aan het roer'. De krantenwereld was een mannenwereld, maar toch blijken er aan het eind van de achttiende eeuw drie vrouwen aan het roer te staan bij die eerste krant, bij *Vaderlandsche Courant* en bij

het Journal des Bouches du Rhyn. Van Zuijlen noemt het in het eindoverzicht in zijn boek '27 kranten met een missie'.

Van Zuijlen gebruikte de kranten zelf natuurlijk als bron voor zijn geschiedschrijving, dook in archieven zoals het Stadsarchief van Den Bosch en in zijn eigen uitgebreide archief over de persgeschiedenis in Brabant en Nederland. Een enorme klus. "Over de laatste 50 jaar is er natuurlijk het meest bekend. Ik heb er voor gewaakt om de balans te bewaren. Lastig is dat de economische archieven, de financiële cijfers niet bewaard zijn gebleven." aldus de schrijver. Een vergelijking met toen en nu kan hij wel maken. "Het vak van de journalistiek is ingrijpend veranderd. Lange tijd waren het de autoriteiten en de clerus die grote invloed hadden op wat geschreven werd. Nu is er duidelijk een scheiding van feiten en meningen, er is hoor en wederhoor."

Belangrijke bron

Voor heemkundekringen is de krant een belangrijke historische bron. "Iedere dag schreven en schrijven de kranten geschiedenis, reflecteren op wat er dagelijks gebeurt. Het zegt heemkundigen van alles over hun eigen omgeving. Het geeft allerlei kleine, lokale informatie." Van Zuijlen wijst zeker in de eerste jaren van de kranten op de advertenties. "Landverpachtingen, inboedelverveilingen, aanbiedingen, daaruit valt veel te lezen. Maar interessant zijn ook de personeelsadvertenties, de verslagen van branden, van vernielingen en zelfs de waterstanden geven interessante informatie." Van Zuijlen noemt een mooi voorbeeld van de gardiaan van de Franciscanen in Megen, die melding maakt in de krant van een nep-franciscaan die in Den Bosch en omgeving geld inzamelde, zogenaamd voor het klooster in Megen. ■

'Tijdingen die belang hebben' is in samenwerking met het Brabants Dagblad uitgegeven door Wbooks. ISBN: 97894625846549. Het boek kost € 24,95 en is verkrijgbaar via www.wbooks.nl en bij de boekhandel.

Alle kranten zijn online te raadplegen op www.delpheer.nl

Workshops besturen van een heemkundekring

door Kees van Kempen

Het vinden van goede bestuursleden, hoe kun je vrijwilligers helpen, hoe onderhoudt je contacten zoals met een gemeente? Het zijn zomaar wat vragen waarmee veel besturen worstelen. Het komt allemaal neer op de belangrijkste vraag: hoe zorg ik dat mijn vereniging/stichting haar werk met succes kan blijven doen. In workshops wil Brabants Heem helpen die vragen te beantwoorden.

Onder de titel "Besturen van een heemkundekring" heeft Brabants Heem een aantal eendaagse workshop over dit onderwerp op het programma staan. Ervaringen uitwisselen, zorgen delen, voorbeelden bespreken, discussie en wensen op het gebied van verschillende onderwerpen waarmee een bestuur van een heemkundekring/erfgoedvereniging heeft te maken. ➤

▲ Ineke Strouken tijdens een eerder gehouden workshop van Brabants Heem. (foto Tjeu van Ras)

Onderwerpen

Alle onderwerpen kunnen aan de orde komen, maar om een eerste beeld te geven denken wij aan onder andere:

- Vrijwilligersmanagement
- Het inrichten van de organisatie
- Juridische verantwoordelijkheid en aansprakelijkheid
- De relatie met de gemeente
- Cultureel ondernemerschap
- Het imago van de heemkundekring, de identiteit van je vereniging
- Het bereik van jongere mensen
- Het vinden van nieuwe bestuursleden of een nieuwe voorzitter
- Financiën
- De samenstelling van het bestuur, een heldere rolverdeling tussen bestuursleden, een rooster van aftreden
- Het opstellen van een beleidsnotitie
- Hoe implementeer je al die nieuwe impulsen van Brabants Heem, zoals digitalisering, immaterieel erfgoed, groen erfgoed, e.d.

Deelnemers aan een workshop kunnen vooraf aangeven welke onderwerpen of vragen zij graag aan de orde zien komen. De meest genoemde bepalen de agenda van de workshop. De workshops worden voorbereid en begeleid door drie bestuursleden van Brabants Heem, Ineke Strouken, Tjeu van Ras en Kees van Kempen

Planning

Dit jaar organiseert Brabants Heem de workshop 3 keer, op zaterdag en zondagen van 's morgens 10 uur tot 's middags 4 uur. Er kunnen maximaal 15 personen deelnemen per workshop. Kosten voor de deelnemers: 10 euro. De workshops zijn op zaterdag 25 juni 2022 in Uden; zaterdag 27 augustus 2022 in Udenhout en zaterdag 24 september 2022 in Etten-Leur. ■

Aanmelden voor de workshop "Besturen van een heemkundekring" kan door een mailtje te sturen naar: keesvankempen@brabantsheem.nl
Bij aanmelding doorgeven welke onderwerpen u graag aan de orde ziet komen op de workshop, e-mailadres en telefoonnummer.

In memoriam: prof. dr. Jan van Bakel (1927 - 2021)

Jan van Bakel
(1927 - 2021)

door Peter van Overbruggen

"Een mens is op zijn gunstigst een vergankelijk historisch verschijnsel. Als hij een beetje belang stelt in zichzelf, moet hij ervoor zorgen dat hij op zeker moment niet vergaan en vergeten is...."
Jan van Bakel (2013)

Op eerste kerstdag 2021 overleed in Nijmegen op 94-jarige leeftijd Jan van Bakel. Hij werd op 11 december 1927 in Nuenen geboren als één van de elf kinderen van kousenfabrikant Antoon

van Bakel en Johanna Maria (Anna) van Dijk. Hoewel Jan al op zijn twaalfde zijn geboortedorp Nuenen verlaten had om naar het klein-seminarie Beekvliet te gaan, heeft hij een levenslange belangstelling gehouden voor de heemkundige historie, de taal en het dialect van Nuenen. Zijn interesse gold overigens ook de Brabantse geschiedenis, taal en cultuur in brede zin. Op zijn uitgebreide website www.janvanbakel.nl, die hij tot 2014 heeft bijgehouden, is menig artikel over een van deze onderwerpen te vinden.

Klompemakerij

Zo maakte Jan van Bakel in 1950 in de klompemakerij van Theodorus Hoeks in Nederwetten een volledig overzicht in woord en beeld van de werkzaamheden van dit oude ambacht en de benamingen van het gereedschap. In 2011 schreef hij een voorwoord voor het 'Nuejnese wordebuukske' van Gerard de Laat. Zijn historisch-taalkundig bloed liet hij ook al ➤

eerder stromen door de samenstelling van een uitgebreid idioticon (dialectwoordenboek) van het Nuenens, gevolgd door een klankleer (uitspraak en schrijfwijze van woorden en klanken) van en vormleer (verbuiging en vervoeging van woordsoorten). Hij tekende daarbij aan dat -door zijn vroege vertrek uit Nuenen - deze taalbeschrijving het resultaat was van een gestolde jeugdige spreek - en luisterervaring, waarvan als het ware alles was opgeslagen in zijn hoofd als een 'vrieskist'.

Klankleer en vormleer

Toen ik -evenals Jan oud-Beekvlietleerling- eind jaren '60 met mijn studie Nederlands begon aan de Nijmeegse universiteit had hij daar zijn sporen al ruimschoots verdiend. Hij had er Nederlandse Taal- en Letterkunde (1946-1951) gestudeerd. In zijn pre-kandidaatsfase deed hij in 1949 taalkundig onderzoek naar de Nuenense plaats-, straat- en waternamen en publiceerde zo een complete 'Bijdrage tot de toponymie van Nuenen, Gerwen en Nederwetten'. In 1958 promoveerde hij op een onderzoek naar -natuurlijk!- "De vaktaal van de Nederlandse klompenmakers", in 1963 gevolgd door 'Kleine Atlas van de Klomperij'. Vanaf 1960 werkte hij op verzoek van prof. Weijnen mee aan het Brabants Woordenboek en werd hij docent dialectologie en historische taalkunde en hoogleraar computerlinguïstiek, de eerste in Nederland.

Ordenend principe

Een specifiek dialectologisch onderzoek deed Jan in 1997 - na zijn emeritaat - naar de verspreiding en variatie van de term dorsvloer in Zuid-Nederland, een cultuurhistorische interpretatie van een taalkaart. Daarbij beschreef hij ook de regionale verschillen in de benamingen van de andere delen van de boerenwoning, zoals deel, herd, enzovoorts. Deze publicatie vond Jan zelf het beste wat hij ooit gemaakt had. Het paste wellicht het meest bij het 'ordenend principe' dat zijn promovendus en latere collega Peter-Arno Coppen bij de uitvaart van zijn promotor noemde als leidend voor Jans wetenschappelijk dialectologisch werk.

Het beste wat hij ooit gemaakt had

Vincent de Wever

Een gedreven wetenschapper en leermeester was Jan van Bakel, virtuoos taalkunstenaar, enthousiast beeldhouwer-boetseerder en bevlogen dichter. In 1953 won hij de Eerste Prijs Poëzie van de Groot-Kempische Cultuurdagen, met Anton van Duinkerken en Jan Naaijken in de jury. Zijn talrijke gedichten verschenen in gerenommeerde bladen onder de schuilnaam 'Vincent de Wever', wat ook weer een verwijzing was naar het Van Gogh-dorp Nuenen en naar de wevers in het geslacht van zijn Nuenense voorouders. Jan meende overigens zonder twijfel zijn grootvader Martinus van Bakel (1850-1928) te herkennen in de thuiswever achter zijn weefgetouw op een schilderij van Vincent van Gogh. Waarmee tot slot niet gezegd wil zijn dat Jan zich ooit ergens op liet voorstaan. Want, om het op z'n Brabants te zeggen: *gin verwândighèjd bèij dizze mens.*

▲ Wever bij open raam, Vincent van Gogh
(foto Alte Pinakothek München)

‘Stukskes’, volkscultuur van iedereen en voor iedereen

door Paul Spapens

De kop boven dit verhaal, ‘volkscultuur van iedereen en voor iedereen’, lijkt een contradictie omdat volkscultuur altijd gaat om collectieve uitingen van het volksleven, van iedereen. Maar met deze kop wil ik duidelijk maken hoe uitzonderlijk eigenlijk ‘stukskes’ zijn, de voordrachten voor bruiloften en partijen. Dit vermaak werd door iedereen, hoog en laag, burger en boer, non en priester toegepast om de feestvreugde te verhogen. Het was de meest voorkomende vorm van volkscultuur met wortels tot in de vijftiende eeuw.

Dan was het feest al een tijdje aan de gang en dan riep iemand:

‘Eeh, ome Toon, doe nog eens een stukske.’

‘Nee’, antwoordt ome Toon, ‘vandaag niet.’

‘Wanneer dan wel?’

‘Als Pasen en Pinksteren op één dag vallen.’

Maar als ome Toon nog een paar pilskes meer op had, klom hij op een tafeltje en begon te putten uit het rijke repertoire van voordrachten en partijen. In het geval van een bruiloft werden die toegespitst op het bruidspaar, maar deze culturele schatkist was zó veel dieper - honderden, duizenden varianten bestaan er op feestredes, gepersifleerde preken, sterke verhalen en liedjes niet te vergeten. Een opvallend aspect aan dat repertoire is dat er in Brabant zoveel werd gespot met het katholieke geloof, op een goedmoedige, nooit kwetsende manier. De almachtig heerser de pastoor werd de maat genomen, maar die deed er op zijn beurt net zo goed aan mee.

De pastoor deed er net zo goed aan mee

► Voordracht van ‘de duo broek’. De voordrachtskunstenaars verzorgen hun optreden samen in één pijp van een speciaal voor deze act gemaakte onderbroek. (Foto collectie Bets Wiegmans)

Passé

Helaas is deze mooie en hoogst interessante volkscultuur hard aan het verdwijnen. Als er nog getrouwd wordt, geven de aanstaande echtelieden op de invitatie zelfs aan dat ze niet gediend zijn van die flauwekul. In plaats van de orale stukskes komen overigens steeds meer filmpjes voor waarmee hetzelfde wordt beoogd. De belangrijkste oorzaak van het verdwijnen is dat mensen tegenwoordig zelf geen vermaak meer hoeven te maken omdat ze het kopen. Bovendien is orale cultuur in zijn algemeenheid passé.

Tegenover het helaas van het verdwijnen, staat het gelukkig dat er zoveel van bewaard is gebleven. De ‘stukskes’, deze pure volkscultuur, zitten nog in de hoofden van vrijwel alle 50+-Brabanders, zij die met deze cultuur zijn opgegroeid. Herinneringen zijn gedoemd te verdwijnen, maar de feestgidsen bestaan nog en die vormen een cultuur op zich. In de feestgidsen, uitgegeven ter gelegenheid van huwelijken, jubilea, priesterfeesten en andere gelegenheden om te vieren, staat een schat aan stukskes. Veel heemkundekringen beschikken al over kleinere en soms hele grote verzamelingen.

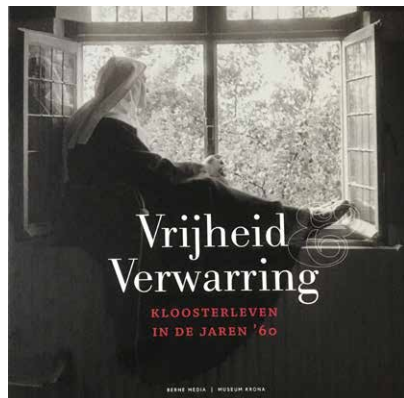
Bij dezen een oproep aan heemkundekringen om van de feestgidsen en de stukskes een verzamelonderwerp te maken zodat we straks ook nog weten waar ome Toon de Brabantse feestgangers mee aan het lachen kreeg. Eeh, kènde die nog....

Paul Spapens publiceerde recent het boek ‘Stukskes’ over voordrachten voor bruiloften en partijen.

Vrijheid en verwarring in het klooster

door Tjeu van Ras

Vrijheid en Verwarring is de titel van de expositie in Museum Krons in Uden over het religieus leven in Brabant in de jaren '60 van de vorige eeuw. Bij de tentoonstelling hoort een rijk geïllustreerd boek uitgegeven door Berne Media. In het boek, met bijdragen van kloosterlingen en deskundigen over deze periode en beeldmateriaal uit de collecties van o.a. Museum Krons en de Brabant Collectie Tilburg University. Een boek met veel herkenning voor wie de tijd heeft meegemaakt, voor anderen een fraaie schets van hoe in één decennium zoveel kon veranderen.

Ruim zestig jaar geleden kwam een ongekende vernieuwingsbeweging op gang. Van binnenuit (Vaticanum II) en van buitenaf. De expositie in Museum Krons verbeeldt de drastische omwenteling in de kerk en in de kloosters in het bijzonder. In korte tijd werd het (bijna) monopolie van de reguliere geestelijkheid op zorg en onderwijs opgegeven en veranderde de visie op de missie radicaal. Contemplatieve vrouwenkloosters openden de poorten en lieten de tralies in de bezoekenkamers verwijderen. Gehoorzaamheid wordt ingeruild voor eigen verantwoordelijkheid, de hiërarchische kerk maakt plaats voor een kerk van de armen. Voor velen in de buitenwereld gingen de omwentelingen achter de kloostermuren nog niet snel genoeg. Het resulteerde naar het einde van het decennium toe in verwarring, verdeeldheid en verdriet. Massale uittredingen gingen gepaard met een moeizaam proces van heroriëntatie.

**Verwarring,
verdeeldheid en
verdriet**

Beeld van de tentoonstelling Vrijheid & Verwarring in Museum Krons

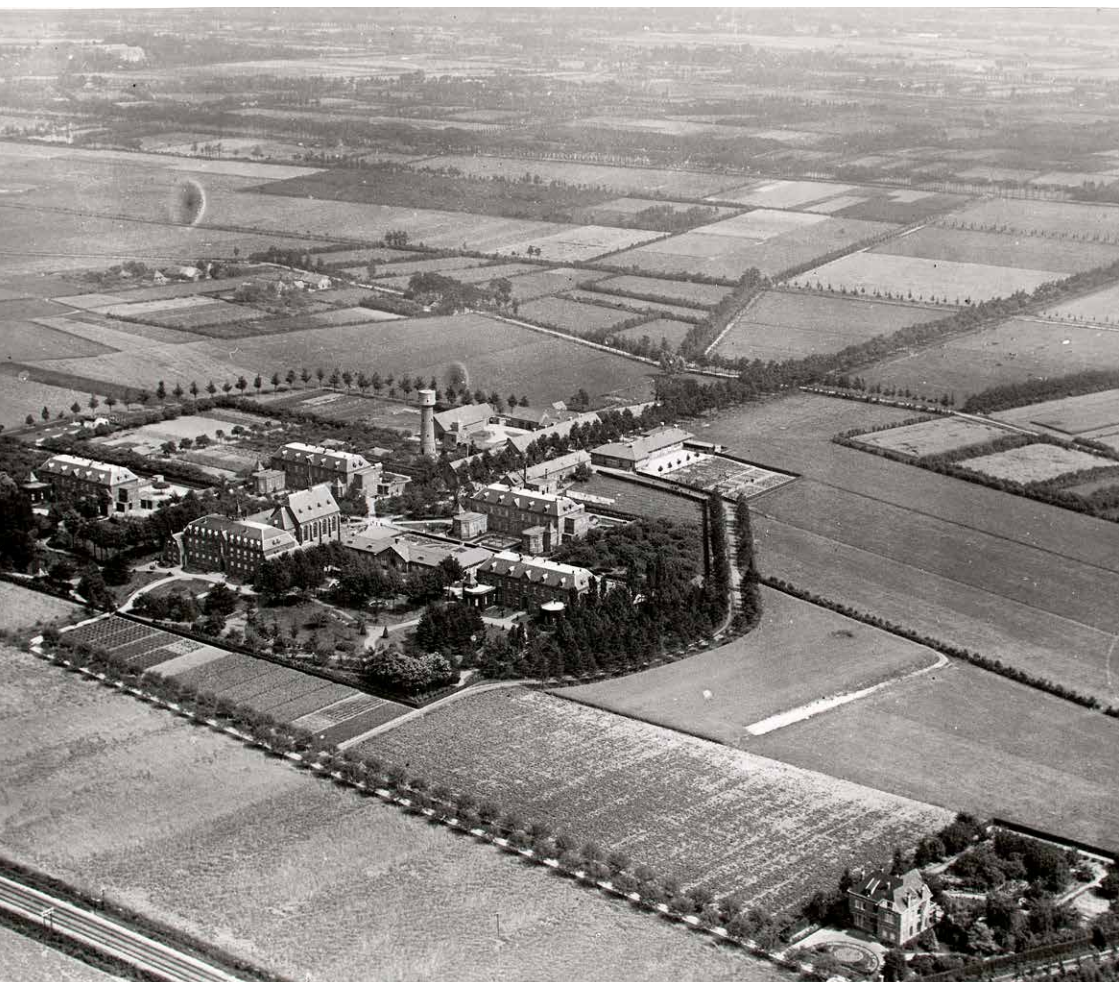
Dramatisch

Verdeeld over tien luiken toont de expositie hoe snel en dramatisch deze revolutie zich voltrok. Een revolutie die bepalend zou blijken te zijn voor de topografie van de kloosters en situatie binnen de gemeenschappen anno 2021. De verhalen in het boek sluiten daar mooi bij aan. Wouter Prins, senior conservator van het Udenese museum leidt het boek in en sluit het af met het project van studenten de aan het provinciale project GRUTS hebben deelgenomen. Een project dat studenten vraagt verbinding te leggen tussen Brabants erfgoed met de eigen generatie.

Zuster Angela Holleboom, abdis van de Clarissen in Megen schetst in 'Staan in de branding' hoe het haar klooster en de zusters verging. Ze doet dat o.a. aan de hand van de bekende fotoreportage van Guus Bekooy uit het begin van de jaren '60. De abdis schetst de historische achtergronden, en de geleidelijke ontwikkelingen in het klooster, van leven achter slot naar leven in beslotenheid om te eindigen met een schets hoe de zusters nu invulling geven aan hun leven in het klooster. ➤

Getuigenverslag

Norbertijn Joost Jansen van de abdij van Berne in Heeswijk-Dinther leefde in de jaren '60 als monnik in Frankrijk. Hij geeft een getuigenverslag van de gebeurtenissen van toen, van concilie tot de studentenprotesten. Jansen weet dat op heel persoonlijke wijze te vertellen, de teloorgang van vele kloosters, de vele uitredingen en uiteindelijk tot zijn rotsvaste geloof in het moderne kloosterleven.

▲ Luchtfoto van Huize Assisië, nu Landpark Assisië in Biezenmortel

Vrijwel verdwenen is de missionering. Cultureel antropoloog Marie-Antoinette Willemsen beschrijft de missionering in Nederlands Indië, het huidige Indonesië, vooral na het Tweede Vaticaans Concilie. Michel Kolen, geestelijk verzorger bij Prisma heeft als werkterrein Landpark Assisië in Biezenmortel. Ook hij beschrijft de ontwikkeling van het tehuis voor 'geesteszwakke mannen' van de broeders Penitenten tot het huidige Landpark Assisië met in totaal 250 mensen met een verstandelijke beperking. Boeiend om te lezen met hoeveel pijn veel broeders het einde van hun werk en van hun kloosterleven hebben ervaren.

Regina Coeli

De zusters zelf zijn verdwenen maar het taleninstituut Regina Coeli in Vught draagt nog altijd de naam 'Nonnen van Vught'. De taallessen waren - zo schetst Johanneke Uphof aan de hand van het boek 'Het verhaal van de Nonnen van Vught' - een manier om financiële inkomsten te generen.

Met succes, want het instituut floreert anno 2022 ook zonder zusters. Een ander verhaal dan dat van de linkse katholieke beweging, die door Theo Salemink wordt beschreven. De beweging van het theologenkollektief met Marx en Mao als grote voorbeeld. En dat kloosterlingen anno 21e eeuw nog steeds inspireren laat cultuurtheoloog Frank G. Bosman zien in zijn beschrijving van hoe artiesten als Lady Gaga zich laten inspireren door vooral de religieuze outfit van de kloosterlingen.

Het boek is geïllustreerd met veel foto's, o.a. van Martien Coppens en van Gerard Bekooy.

Het instituut floreert nog steeds

Vrijheid & Verwarring is voor € 19,95 te koop in Museum Krona en bij Berne Media in Heeswijk-Dinther. De tentoonstelling onder die naam is te zien tot en met 15 mei 2022.

De foto's bij dit artikel zijn beschikbaar gesteld door Museum Krona Uden en Berne Media Heeswijk-Dinther

Straten met een verhaal

door Jeanny Wouters

“Hoe komt het Sint Annaplein aan die naam?” Die vraag was jaren geleden in 2006 toen André en Dennis Moors, vader en zoon, samen het Pieterpad liepen, de aanleiding om te gaan denken aan een boek met daarin informatie over Baarle’s straatnamen, foto’s en verhalen. Die eerste uitgave in 2010 was een dermate groot succes dat het in hetzelfde jaar van verschijnen nog was uitverkocht. De vraag bleef, en dat leidde tot een heruitgave. Maar dan wel veel uitgebreider, met meer foto’s en verhalen en de allernieuwste straten.

336 pagina’s telt het nieuwe boek, 900 foto’s (waarvan 400 nieuwe), 2,5 kilo weegt het. De gedrevenheid van André en Dennis leidde ertoe dat Joep de Jong het financiële risico van de herdruk nam en dat de heemkundekring over ging tot uitgave van dit unieke boek. In de voorverkoop werd al door ruim 500 mensen ingetekend. “Het hoort thuis in elk huis,” was de conclusie van beiden.

Veranderd

“Bladerend door het boek durf ik als geboren en getogen Baarlenaar te zeggen: wat is Baarle toch veranderd” betoogt André. Hij heeft het over sloop, maar ook over vernieuwing en verbetering. Spreekt de hoop uit dat het Masterplan voor het centrum Baarle nog aantrekkelijker maakt met name voor fietsers en voetgangers. Noemt nog wat bijzonder mooie plekken waar hij persoonlijk graag kwam. “Zo graag zelfs dat ik er wel eens van droom dat ik na mijn overlijden, mijn as graag uitgestrooid zou willen zien op het Groeske.”

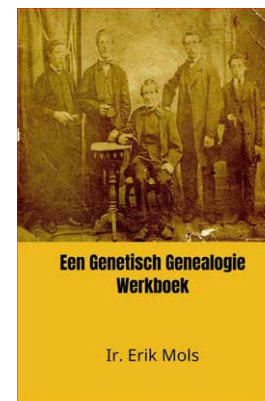

Het boek heeft de grootte van een Bosatlas met harde koft. Alle per 1 juli 2021 gekende 224 straten in Baarle, Ulicoten, Castelre en Zondereigen komen aan de orde. Straatnamen worden verklaard, opmerkelijke gebeurtenissen, bijzondere inwoners en straatbeelden worden beschreven. Van de 900 foto’s, zijn er 500 oude tot zeer oude en 400 nieuwe. Heel bijzonder is dat 14 luchtfoto’s paginagroot zijn afgebeeld. Die van Zondereigen en het Groeske in Castelre in de sneeuw zijn plaatjes. Achter in het boek zit een grote actuele, kleurrijke plattegrond met stratenindex. Wie het boek doorleest, de talrijke foto’s en onderschriften op zich in laat werken, zal ook concluderen dat Baarle heel erg is veranderd.

‘Straten met een verhaal’ kost € 25,- en is te koop bij Bruna Baarle-Nassau of af te halen/bestellen bij heemkundekring Amalia van Solms in Baarle.

Genetisch Genealogie Werkboek

In het boek “Een Genetisch Genealogie Werkboek”, geeft auteur Ir. Erik Mols handvatten om zelf aan de slag te gaan met Genetische Genealogie. Mols heeft bio-informatica gestudeerd aan de Wageningen Universiteit en is hobby-matig actief als genealoog sinds 1983.

Heemkunde en genealogie zijn aan elkaar verwant, omdat ze zich beide met geschiedenis bezig houden. Door de ontwikkelingen op medisch biologisch gebied werd het werkveld

van de genealoog uitgebreid. Sinds 2006 zijn allerlei genetische genealogie-bedrijven actief op de internationale markt.

Deze bedrijven hebben iets gebracht wat hiervoor niet voor genealogen beschikbaar was: toegankelijke betaalbare DNA analyses. Genetische genealogie-bedrijven, brachten de mogelijkheid om DNA te analyseren en dit te combineren met Genealogie.

Een eigenschap van de almaar doorgaande evolutie, zijn veranderingen aan het DNA van generatie op generatie. Omdat deze veranderingen overerven, zijn ze te traceren en kunnen ze gebruikt worden voor genealogie. Hierbij gaat het niet alleen om traceerbare mutaties aan het autosomale DNA, maar ook aan het yDNA of mitochondriale DNA. Inmiddels zal het bij vele lezers al zijn gaan duizelen. De nieuwe molecuair biologische technieken brachten niet alleen heel veel kansen, maar ook veel extra complexiteit. Verwikkelingen waar niet iedere genealoog nu direct op zat te wachten.

Gebaseerd rondom een wetenschappelijk geïnspireerd onderzoekmodel, neemt de auteur van het werkboek de lezer aan de hand mee door vrijwel alle facetten waarmee hij in aanraking komt. Van de noodzakelijke biologische begrippen (Chromosoom, DNA, Allel, Gen) tot belangrijke genetisch genealogische hulpmiddelen als DNA matches, chromosoom browsers en autoclustering. In het boek is aandacht voor alle drie de DNA aandachtsgebieden. Kijkend naar de laatste 200.000 jaar met yDNA, voor het onderzoeken van de familienaam en mtDNA voor het volgen van de Moederslijn, maar ook autosomaal DNA voor het onderzoeken van verwantschappen in de laatste 8 generaties. Daarnaast worden ook de verschillende Genetische Genealogie bedrijven besproken en helpt de auteur met het selecteren van de juiste test, die het beste past bij de persoonlijke onderzoeksvragen van de lezer.

Veranderingen overerven

Een Genetisch Genealogie Werkboek is voor € 59,- te koop in de boekhandel

Het ontstaan van Berghem

Een historisch verhaal over de ontginning van grote delen van Berghem, op de grens van zand en klei, naar het huidige cultuurland. Dat is te lezen in het boek Berghem – Het Ontstaan van een Landschap en zijn Ontginningen. Het boek is geschreven door historicus drs. Lambert van den Heuvel en heemkundige Bert Akkermans.

't Reut (=rooien) is in de 12e eeuw de eerste beschreven ontginning in Berghem, een uitbreiding tegen de dorpskom. Het boek gaat tegelijkertijd over de bewoners, huttenbouwers en 'kolonisten', de direct of indirect betrokkenen bij de cultivatie. Archol Leiden verrichtte

diverse opgravingen in Berghem, o.a. op Piekenhoef met Landweer, 't Reut, de Geer en het dorpscentrum. Dit gaf een globaal idee over het ontstaan en opbouw van de zand- en kleibodem en van de eerste bewoning. In 1286 en 1296 ontvingen Berghem, Duren en Oss, tegen een recognitiebelasting, grote delen poldergebied en heidegrond; *de gemene gronden*. 1327 is voor Berghem en Duren een belangrijk jaar. Hertog Jan III bevestigde toen de eerder gegeven privileges, gaf toestemming eigen schepenen aan te stellen en verleende zegelrecht; zelfstandigheid voor Berghem dus.

Door bevolkingsgroei in de 17e-18e eeuw ontstond er een gebrek aan landbouwgronden. Het idee groeide om stukken van de gemene gronden te ontginnen. Vanaf 1830 streefde het dorpsbestuur ernaar om woeste heide eveneens te ontginnen. De baronnen van kasteel Heeswijk en notarisfamilie Bijvoet uit Berghem kochten rond 1850 grote stukken heide op als ontginningsgrond. Daarna beplante de gemeente de niet verkochte percelen grotendeels met dennen en andere boomsoorten. Dat gebeurde met medewerking van het Armbestuur, de Werkverschaffing, Heidemij en Staatsbosbeheer. In de crisisjaren 1929-'39 nam de gemeente de laatste negentig hectaren in bewerking. Na WOII kreeg dit nog een kort vervolg, maar in de vijftiger jaren was het ontginningswerk zo goed als voltooid. Hierna kwam het accent tot behoud van het bosgebied steeds meer te liggen op recreatie en toerisme.

Berghem - Het Ontstaan van een Landschap en zijn Ontginningen is een particuliere uitgave, 168 pagina's en kost € 26,- Bestellen kan via e-mail: heuvel191@home.nl

Opmerkelijke naamdragers

Gorinchem, uitgesproken en vaak geschreven als Gorkum of Gorcum, werd ooit de familienaam van mensen, die deze Zuid-Hollandse stad verlieten om elders een bestaan op te bouwen. De families Van Gorkum, Van Gorcum, Van Gorkom, Van Gorcom of Van Gurchom c.s. brachten in de loop van de tijd opmerkelijke naamdragers voor.

In het boek 'Opmerkelijke Naamdragers' van de genealogen Berry van Gorkum (1947) uit Waalwijk en Frans van Gorkum (1953) uit Doetinchem komen vele 'opmerkelijken' voorbij: soldaten, kunstschilders, boeven, boeren, scherprechters, artiesten, filmsterren, doctoren, martelaren, ambtenaren, bestuurders, ondernemers en sloebers. Hun onderzoek naar opmerkelijke naamdragers van de stad Gorkum leidde tot een veelkleurig palet van opportunisten, creatievelingen, losbandigen, vrije denkers, idealisten, poëten, leiders of gewoonweg heel aardige mensen. Oud-senator en politica dr. mr. Margot Andriessen, zelf een Van Gorkum-nazaat, schreef het voorwoord.

Berry van Gorkum en Frans van Gorkum doen al vanaf de jaren zeventig van de vorige eeuw onderzoek naar de historie van hun familie. In 1995 ontmoetten ze elkaar. Dat leidde tot een hechte samenwerking. Door de jaren heen legden zij de wortels bloot van 18 stammen, die al dan niet aan elkaar verwant zijn.

De wortels van 18 stammen

De meest omvangrijke families komen uit Noord-Brabant, Gelderland, Utrecht en Friesland. Een aantal naamdragers emigreerden naar de USA en Canada.

De schrijvers doen in 280 bladzijden nauwgezet verslag van wat zij in archieven, kranten, tijdschriften en familiejournaals aantreffen. Indrukwekkend is hun verslag van naamgenoten, die de Tweede Wereldoorlog niet overleefden als gevangene of als verzetsheld. Bij alle opmerkelijke personen staat hun stamboom. Beide niet beroepsmatige genealogen tonen met dit boek aan, dat stamboomonderzoek niet alleen het uitzoeken en vinden van voorgelacht is. Door naamgenoten en verwanten te beschrijven, maken ze - weliswaar in vogelvlucht - ook zichtbaar hoe Nederlanders door de eeuwen heen leefden en werkten.

'Opmerkelijk Naamdragers' is in eigen beheer uitgegeven en kost €45,- exclusief verzendkosten (€10,-).

Bestellen kan bij: Philipp Nicolaistraat 6, 5144 GP Waalwijk of via mail: berryvangorkum@home.nl

De volgende Koerier

De volgende Koerier van Brabants Heem verschijnt in juni 2022.

Hebt u kopij voor dat nummer of onderwerpen voor de agenda, stuur die dan vóór maandag 7 juni 2022 naar: tjeuvanras@brabantsheem.nl

Foto's en illustraties graag minimaal 1,5 MB groot in JPEG-formaat, los en dus niet in een tekstbestand geplaatst.

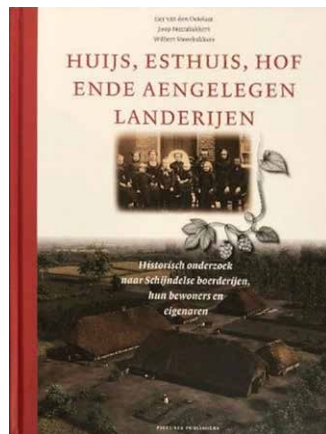
Indien van toepassing plaatsen we de teksten ook op de website van Brabants Heem, www.brabantsheem.nl en op www.facebook.com/brabantsheem

Cultuurhistorische boerderijen Schijndel

Stichting De Brabantse Boerderij heeft in samenwerking met Heemkundekring Schijndel cultuurhistorisch, bouwkundig- en genealogisch onderzoek gedaan naar Schijndelse boerderijen. Resultaat is het boek 'Huijs, esthuis, hof ende aengelegen landerijen', waarin de geschiedenis van Schijndelse boerderijen en hun bewoners is vastgelegd.

Het was een enorme klus voor de ingestelde werkgroep maar het resultaat is er dan ook naar. Het boek bevat mooie historische kaarten, gemaakt door Gerard van Kaathoven en Carlos Opdenoordt. Gerda Baeyens redigeerde het totaal.

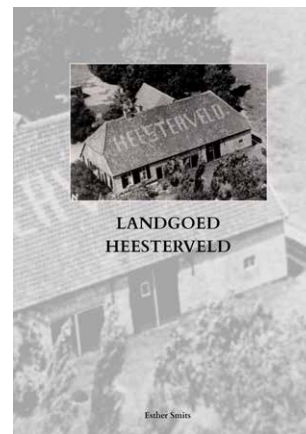
TVSchijndel ging met medeauteur Joop Steenbakkers alvast kijken bij twee bijzondere boerderijen in Schijndel, aan het Nonnenbos en de Oetelaarsestraat. Hij vertelt over (hoek) gevelboerderijen, overhuiving en de Vlaamse Schuur. Het gaat over moerbalken, sleutelstukken, ouderdom van gebinten en dendrochronologisch onderzoek. Maar ook over waarom de meeste oude boerderijen met hun kont naar de weg staan. Op deskundige en passionele wijze neemt Joop Steenbakkers de kijker mee en deelt zijn rijke kennis over deze bijzondere Schijndelse boerderijen. De reportage is te zien op de site: tvschijndel.nl

"Huijs, Esthuis, Hof ende aengelegen Landerijen" is te koop bij de uitgever Picture Publishers. Het kost € 34,95. www.picturepublishers.nl

Een verdwenen landgoed in Vinkel

Esther Smits woonde van 1976 t/m 2005 op Heesterveld in Vinkel. Zij schreef een boek over het landgoed waar ze opgroeide. De schrijfster vertelt er zelf over.

"Samen met mijn familie ben ik opgegroeid op voormalig landgoed Heesterveld in het Brabantse dorp Vinkel. In 1834 werd op deze plek een landgoed van aanzien aangelegd, genaamd 'Landgoed Heesterveld'. Ruim een eeuw geleden kocht mijn overgrootvader Johannes Roovers (bijnaam Has Melet, 1869) het landgoed met omliggende velden van de welgestelde boterfabrikant Jurgens en de volgende generaties groeiden daar op. Opa Jan Roovers (bijnaam Jan Melet, 1907) vertelde vervolgens de talloze mooie verhalen over deze bijzondere plek en het werken met zijn vader op het land."

Verhalen over dit grotendeels verdwenen landgoed waar ooit een koepelberg, ontelbare bomen, theehuisje, prachtige lanen en allerlei fruitgewassen pronkten, zijn in dit boek verder ontrafeld en opgeschreven. "Mijn zoektocht begon na het aantreffen van een voor mij onbekende oude kaart van het Rijkskadaster. Met daarop te zien een sterrebosachtig patroon duidend op een recreatieve buitenplaats, herkenbaar uit de verhalen van mijn opa. Dit boek vertelt de (familie)geschiedenis van landgoed Heesterveld: de karakteristieke aanleg, de komst van familie Roovers naar het landgoed, markante plekken en vele persoonlijke verhalen en foto's. Er zijn bovendien nog altijd enkele verrassende sporen van het oorspronkelijke landgoed zichtbaar."

'Landgoed Heesterveld' is voor € 18,- verkrijgbaar via www.esthersmits.nl, esther@esthersmits.nl, 06-30605002

Struikelstenen in Oisterwijk

Het verleden herdenken met het oog op de toekomst, zo luidt de ondertitel van het boek Struikelstenen in Oisterwijk. Schrijver Peter Slingerland beschrijft daarin de lotgevallen van de joodse inwoners van Oisterwijk.

Vanaf 1740 woonden er al joden in Oisterwijk. In de negentiende eeuw trekken de meesten echter naar de grote steden. In de jaren dertig van de vorige eeuw neemt hun aantal weer toe.

Sommigen van hen werken op de lederfabriek van de joodse eigenaren Adler en Oppenheimer. Nadat Hitler in 1933 in Duitsland aan de macht komt en het toenemend antisemitisme het leven voor de joden steeds moeilijker maakt, ontvlucht een groeiende groep joden Duitsland. Een aantal van hen vestigt zich in Oisterwijk.

In mei 1940 begint voor Nederland de Tweede Wereldoorlog. Het land wordt bezet door de Duitsers en daarmee begint tevens de vervolging van joodse inwoners. Een aantal van hen duikt onder. Ook in Oisterwijk verblijven gedurende de oorlogsjaren joodse onderduikers. De arm van de bezetter reikt echter ver en uiteindelijk zijn in Oisterwijk 23 Joodse mensen door de nazi's opgepakt, gedeporteerd en in een concentratiekamp om het leven gebracht.

23 oorlogs- slachtoffers

Naam en gezicht

In 2019 en 2021 zijn in Oisterwijk 23 struikelstenen gelegd voor de huizen waar deze Joodse mensen woonden of ondergedoken zaten. Door het leggen van de struikelstenen en de verhalen en foto's in dit boek krijgen de 23 slachtoffers weer een naam en een gezicht. Wie waren deze joden eigenlijk voor wie een struikelsteen is gelegd? Hoe kwamen ze in Oisterwijk? Wat is hun levensverhaal? Allemaal vragen waarop de auteur na uitgebreid onderzoek in dit boek een antwoord probeert te geven.

Wat is hun levensverhaal?

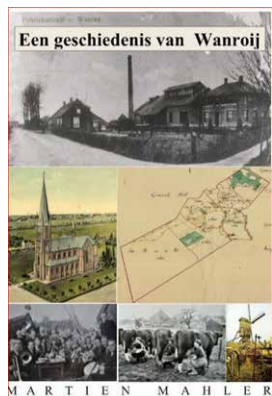
Het boek, voorzien van een voorwoord van hoogleraar Cultuur in Brabant aan Tilburg University prof. dr. A.J. Bijsterveld, begint met een beschrijving van de joodse gemeenschap in Oisterwijk en het lot van de joden in Oisterwijk tijdens de Tweede Wereldoorlog. Het volgende hoofdstuk gaat over de Lederfabriek waar relatief veel joden werkzaam waren. Kern van deze publicatie vormt het hoofdstuk waarin de 23 joodse oorlogsslachtoffers voor wie de struikelstenen geplaatst zijn beschreven worden. Nadat de 23 slachtoffers beschreven zijn, wordt in een volgend hoofdstuk het begrip 'struikelsteen' nader toegelicht en wordt een impressie gegeven van de plaatsingsplechtigheden in 2019 en 2021. De uitgave sluit met een beknopt overzicht van de concentratiekampen waarin de Joodse slachtoffers uit Oisterwijk gevangen hebben gezeten en/of zijn omgebracht. ■

Peter Slingerland (1952) studeerde sociologie. Hij was tot zijn pensionering werkzaam in de gezondheidszorg. Hij is bestuurslid van de Stichting Behoud Joodse begraafplaats Oisterwijk.

Het boek is in Oisterwijk voor € 15,- te koop in een aantal winkels. Het is ook te bestellen via www.kwartiervanoisterwijk.nl

Een geschiedenis van Wanroij

Wanroij vanaf 1265 tot heden is het onderwerp van het boek 'Een geschiedenis van Wanroij', geschreven door Martien Mahler. De presentatie van het boek is door de corona-pandemie nog niet geweest, de schrijver hoopt het in maart te kunnen lanceren. Martien Mahler komt uit Sint Anthonis en is lid van de Heemkundekring "Sint Tunnis in Oelbroeck".

Het ontstaan van Wanroij begint met een brief aan de bisschop van Luik die gedateerd is op 20 april 1265 en waarin Bertradis van Wanrode en haar zoon Johan kerkelijke bescherming vragen. De brief wordt mede namens andere personen uit de regio gestuurd voor een vergelijkbare kerkelijke bescherming. Zeer aannemelijk is volgens de schrijver dat dit de eerste schriftelijke vastlegging van de naam Wanrode is. Een nederzetting op een klein uur gaans van de hoofdplaats Mill die ook later ook als moederkerk van de kapel van Wanroij wordt beschouwd.

Heer van Cuijk

Het boek schetst de ontwikkeling van Wanroij, in aanvang een overwegend agrarische samenleving, sterk afhankelijk van de Heer van Cuijk waaraan ook de novaaltieden zijn verplicht met een geleidelijke verandering in meer zeggenschap van het dorpsbestuur dat sterk gelieerd is aan de rooms-katholieke kerk. Via de stichting van de eerste kapel in de 15e eeuw gaat de geschiedenis verder. Het kerkelijk leven in de rooms-katholieke

Bertradis van Wanrode

traditie zal zich tot ongeveer 1965 nog in het dorp handhaven, waarna de algemene veranderingen van het kerkelijk leven in Nederland en elders zal intreden.

Rond 1900 veranderde de dorpsamenleving met meer welvaart, betere hygiënische omstandigheden, verbeterde medische zorg, verbeterde economische omstandigheden. Er ontstaan verenigingen en er is behoefte aan een verenigingsgebouw in het dorp, ook voor uitvoeringen van toneel-, zang- en muziekgezelschappen en landbouwtentoonstellingen, allerlei cursussen en andere bijeenkomsten en feesten van de verenigingen. Na de Tweede Wereldoorlog zette die ontwikkeling zich verder voort. ■

"Een geschiedenis van Wanroij" kost € 25,-. Het telt 228 pagina's en is geïllustreerd met foto's, kaarten, krantenartikelen en tekeningen. Te koop bij de schrijver, fam.mahler@hetnet.nl en later bij bakkerij Maassen, Dorpsstraat 1 in Wanroij.

**Brabants
Erfgoed
Weekend**

**OPEN
MONUMENTEN
DAG**

Op 10 en 11 september zijn de Open Monumentendagen in Nederland. Voor heemkundekringen en erfgoedverenigingen in Brabant opnieuw een kans om zich aan te sluiten met activiteiten in het kader van het Brabants Erfgoed Weekend. Thema van dit jaar is **duurzaamheid**, een onderwerp dat vele mogelijkheden biedt. Brabants Heem zet zich daar voor in. Op de website en in de volgende uitgave van De Koerier later meer over het Brabants Erfgoed Weekend. ■

Agenda en jubilea

17 maart	Heidag bestuur Brabants Heem
11 mei	75 jaar heemkundekring Jan uten Houte Etten-Leur
14 mei	Viering 50-jarig bestaan heemkundekring De Drijehornick Nuenen
14/15 mei	Viering 50-jarig bestaan Heemkundekring Zeeland
19 mei	bestuursvergadering Brabants Heem
7 juni	Sluitingsdatum Koerier 93
19 juni	75 jaar heemkunderking De Kleine Meijerij Oisterwijk e.o.
23 juni	Raad van Aangeslotenen
25 juni	75 jaar heemkunderking De Acht Zaligheden Eersel e.o.
21 juli	bestuursvergadering Brabants Heem
10/11 september	Brabants Erfgoedweekeinde
15 september	bestuursvergadering Brabants Heem
19 september	50 jaar heemkundekring Erstelinghe Waalwijk
23 september	75 jaar heemkundekring Onsenoort Nieuwkuijk e.o.
20 oktober	Raad van Aangeslotenen, jubileum 75 jaar Brabants Heem
24 oktober	50 jaar heemkundekring De Vonder Asten Someren
17 november	bestuursvergadering Brabants Heem
1 januari 2023	50 jaar heemkundekring Nieuw Vossemeer.

De Koerier

De Koerier in 2022

In 2022 verschijnt de Koerier vier keer. Als u iets in dit tijdschrift gepubliceerd wilt hebben, kunt u kopij opsturen of mailen. Houdt u zich wel aan de inleverdatum.

Ongeveer drie weken na de inleverdatum ligt het tijdschrift bij de kringen op de deurmat en wordt de digitale versie verzonden naar de secretariaten van de aangesloten kringen, verenigingen en stichtingen en op de website geplaatst.

Kopij sturen naar: tjeuvanras@brabantsheem.nl

Dit is de eerste uitgave van 2022. De volgende uitgaven verschijnen in juni, september en december. De uiterste inleverdatum voor de volgende uitgave is **maandag 7 juni 2022**.

Brabants Heem is de ondersteunende organisatie voor 125 zelfstandige Brabantse heemkundekringen en erfgoedverenigingen. De stichting organiseert in samenwerking met andere organisaties cursussen en studiedagen, zet netwerken op en geeft adviezen. Dat alles om de deskundigheid van de kringleden te bevorderen op alle terreinen waar dat nodig is. Verder stimuleert Brabants Heem nieuwe initiatieven en onderlinge samenwerking.

Website: www.brabantsheem.nl

Facebook: www.facebook.com/brabantsheem

Uitgave: Brabants Heem, Postbus 1203, 5200BG 's-Hertogenbosch.

Eindredactie: Tjeu van Ras

Kopij sturen naar: tjeuvanras@brabantsheem.nl

Foto's: Naamsvermelding bij de foto, overige merendeels uit collecties van de heemkundekringen.

Ontwerp: Peter van Gerwen

gerwen online en offline reclame

Drukwerk: Em. De Jong

 Koninklijke
Drukkerij Em. de Jong
Baarle-Nassau

Alle rechten voorbehouden. Niets in deze uitgave mag worden veeleelvoudigd of openbaar gemaakt, in welke vorm ook, hetzij elektronisch dan wel mechanisch door fotokopieën, scans of opnamen, tenzij met voorafgaande toestemming van de uitgever. De uitgever heeft er naar gestreefd om alle copyrights in deze uitgave te regelen. Wie meent alsnog rechten te kunnen doen gelden, wordt verzocht contact op te nemen.

De Koerier wordt verzonden naar verenigingen, instellingen en particulieren. Stichting Brabants Heem wordt geacht daarvoor toestemming te hebben gekregen bij de opgave. De gegevens worden zorgvuldig beheerd en niet aan derden beschikbaar gesteld of voor andere doeleinden gebruikt. Wie wil dat zijn/haar gegevens worden verwijderd kan daarvoor een bericht sturen naar: tjeuvanras@brabantsheem.nl

Zilveren draaginsigne voor Kees Schellekens

Kees Schellekens, vrijwilliger bij heemkundekring Carel de Roy in Alphen heeft de zilveren draaginsigne van de stichting Brabants Heem opgespeld gekregen. Dat gebeurde tijdens de jaarvergadering, die in het najaar van 2021 werd gehouden. Brabants Heembestuurder Ad Jacobs reikte de onderscheiding uit.

Kees Schellekens kreeg het zilveren draaginsigne opgespeld vanwege zijn vele verdiensten voor de heemkundekring en het streekmuseum. Namens het streekmuseum sprak Toon Timmermans lovende woorden tot de vrijwilliger. Al minstens 45 jaar is hij actief, zo haalde Timmermans aan. Er overal waar geholpen moet worden is Kees Schellekens inzetbaar. Op eenzelfde lovende wijze sprak Brabants Heembestuurder Ad Jacobs tot hem. "Als Brabants Heem kennen wij het belang van vrijwilligers maar al te goed. Het is belangrijk om hun werk dan ook te waarderen. We stimuleren de heemkundekringen dan ook om ze voor te dragen voor een erkenning. Deze mensen draaien ontelbaar aantal uren voor het heemkundig erfgoed," aldus Jacobs. Echtgenote Riet werd geëerd met een mooie bos bloemen.

🏠 Ad Jacobs speldt het insigne op bij Kees Schellekens.
(foto heemkundekring Carel van Roy)